

Jákob létrája, megnyitó

2018 aug. 29. 2B Galéria

Hölgyeim és uraim, gyönyörű szót kaptam, olvastam Féner Tamástól, azt, hogy kenyérgőz. Hogy ugyanis azt mondták rá egyesek, már régóta csupán kenyér-gőzt termel, vagyis, ha jól értem, kézierejű, mellékes, haszontalan dolgokat művel. De ezt mondani se kell, bizonyára sokszor gondolja ő is önnönmagáról, hisz milyen művész az, akit nem kísértenek efféle gondolatok kétségről, hiábavalóságról, s ha például ez az összeállítás, amit itt látunk, kenyérgőz, akkor a szó még inkább kedvemre való.

Vénségemre gögös lettem, írja a tán szokatlan, de fontos bevezetőjében. Sőt előzékeny, teszem én hozzá. Alázatos. Gög és előzékenység, úgy látszik, jól megfér egymással: Féner járja a maga útját -- „Ó boldogok, kik nyugton ülnek”, Babits -- miközben, beszédes címeket, olykor idézeteket fűz betűalapú munkáihoz, Adytól Pilinszkyig, Juhász Ferenctől Szép Ernőig, dacolva az irodalmiasság vádjával is, bár nem hinném, hogy vád volna. Biztos vagyok benne, hogy Féner nézői, hívei szívesen használják e grádicsokat föl-le az angyalok között. Persze, hogy a két valóság, a spirál bonyolult menetele, s az Úr nevét hordozó lajtorja egyenesese hogy békíthető össze, azt nézője, habitusa, háttértudása válogatja.

Tegnapelőtt, már a felrakott képek előtt beszélgettünk a kiállítás címéről, hogy vajon tudja-e és ki tudja, mi ez a létra, s vajon nem csupán leiterjakabként ismerős, ha egyáltalán. Mikor megnéztem az első előfordulást otthon, mármint a Leiter Jakabét, Ágai Adolfhoz jutottam -- legyen ez az anekdota helye --, ki újságíróként 1863 őszén egy francia léghajós első útjáról tudósított, de Párisba ki nem juthatván, a bécsi Wanderer cikkét ültette át következőképpen: „Fel, fel, oly magasra akarunk szállni, mint Leiter Jakab” – empor, empor wir wollen so hoch hinauffliegen, wie Jakobs Leiter. Mikor tisztázódott, hogy ilyen nevű léghajós sosem létezett, Ágai tréfának állította be az egészet, halhatatlan egérutat adva félrefordítók nemzedékeinek.

Féner képein továbbra sincs, elhatározottan nincs ember, pontosabban van valaki, bizonyos *Vagyok (Mózes 2.könyv 3.rész 14.)*, csak nem mutatkozik. Nem csupán a hely, a 2B Galéria, de a képek szelleme is mondatja, hogy mintha ez a kollekció folytatná, továbbgondolná a tavalyit, újabb erdő, újabb jelkép vagy régibb: a betű, mint olyan, az írás betűje, s nem akármilyen Írásé. Mindez immár a kérdés

jegyében: „mit tudok kezdeni a vallás nélküli vallásossággal, lehet-e kultúr-zsidó az ember”?

Lehet-e, teszem hozzá, kultúr-keresztény, kultúr-zsidó-keresztény, vagy éppen kultúr-egyiksem, mégha a NER-magyar terminológiájában ez minimum hazátlant jelent is.

De vissza az eltelt évhez, mely mintha el se múlt volna, s ez az elmélyült munka dicsérete, lásd kenyérgőz termelés, inkább oka van, mint célja -- a kitartó vizsgálódás, mint a belső szabadság terepe. Mi történik, ha jellé lesz a név: isten neve, kinek neve Jehova, s nem lévén szerencsejátékos, a kocka minden lapján az ő neve áll; illetve mi történik egy Tóra-szöveg elmozdításakor, szét és összeszerelésekor, vagyis mi történik egy súlyos, ismerősen ismeretlen, gyönyörű jelsorral, ha mindenekelőtt látvánnyá lesz, „ha a szöveg a kép és a kép a szöveg.”

Mi lesz, ha ráhelyez némely tárgyakat, acélrugót, üveghengert, üveggömböt, melyek kiemelnek, határolnak, eltérítenek, más fénytörésbe helyeznek, átrendezik a betűk konstrukcióját, nézetét, netán olvasatát. Szóval mi történik, „Két látszólag összebékíthetetlen valóság” társításakor „egy látszólag oda nem illő térben” a Féner idézte Max Ernstet idézve.

Roppant zord, mondhatni taxatív szöveg Mózes 3. könyve, a Vájikrá vagy Leviticus, olyan szigorú, hogy csak oldhat rajta a képek rituális konstruktivizmusa, hogy Féner kifejezését használjam. Kemény tiltások, parancsolatok, érthetőek és immár érthetetlenek, tagjaira vagdalás, elfüstölögtetés, égőáldozat, hús, hasadt köröm, lábszár, kövérje, mely a belet takarja, vérbe mártott ujjak, a nép közül való kigyomlálatás, sőt kiirtatás, vétek vétek hátán, tisztátalanság a hörcsöktől a hattyúig, a szüléstől a poklosságig, paráználkodás, útálatosság, fertelmesség, fajtalankodás. Egy korhatár megállapító-bizottságtól, alighanem 18-as karikát kapna, s csak éjjel mehetne adásba, amit az Úr mond. Az Úr és persze a fordító, Károlyi Gáspár, akinek nyelvén mindez magyarul is megképződött, s van, kimeríthetetlenül súlyos olvasmányként.

Pilinszky Jákob nevezetes álmát egy jegyzetében alászállás és felemelkedés kettős mozgásaként írja le, ami Isten és önmagunk kölcsönös és fokozatos megismerését jelenti. Isten megismerése: fölemel. Önmagunk megismerése: alázatra, s egyre mélyebb alázatra int, s e feszültség tart mindaddig, míg a lélek, írja

Pilinszky, tökéletesen s véglegesen nem egyesül Istennel, ki a lajtorja végére támaszkodik.

De ez túl fönt van ahhoz, hogy itt hagyjam abba, viszont viccel sem akarnám elütni, olvassák el inkább Féner bevezetőjét, különös tekintettel a végére*, s mindenekelőtt, illetve után nézzék a képeket.

Parti Nagy Lajos

* „Kivonul a szakasz. Az őrmester vezényel: Nóta! Az egyik katona vékonyan nyekergeti. Ráordít az őrmester: Maga mit csinál? Jelentem, tercelek. És miért tercel? Mert az úgy szép. Igen? akkor terceljen az egész szakasz! Botfülem van. Nem tudok tercelni.”